

Dagboek Albanië

*In oktober 1998 reisde ik naar Elbasan,
een stad van 115.000 inwoners.
Deze ligt in het midden van het land,
55 kilometer ten zuidoosten van Tirana.
Ad Voets ondersteunt daar vanuit Nederland onderwijsprojecten.
Het was mijn taak te onderzoeken of
de "Music- and Artschool" en het Cultureel Centrum
in aanmerking kunnen komen
voor ondersteuning vanuit Nederland.*

Alex Le Mat

Woensdag 14 oktober 1998

Het inpakken kostte gisteren toch meer werk dan gedacht, al was het alleen maar om mijn nieuwe laptop goed aan het werk te krijgen. Daardoor te laat naar bed om om half zes helemaal uitgeslapen te kunnen zijn. En bovendien: de gedachte aan een reis naar een volkomen onbekend land is niet iets wat de slaap bevordert.

Het opstaan valt desondanks mee. De koffers zijn loodzwaar. Het cadeaupakket voor de ONUFRI-school weegt zo'n 15 kilo. En dan nog maar zien of de ingepakte vioolsnaren en teken- en schilderattributen een passende leniging van de eerste nood kunnen zijn.

Ik hoop het wel want de Lionsclub Woerden Castellum Laurum, Muziek Van Vliet en de Rabobank zijn niet voor niets gul geweest.

De reis naar Schiphol verloopt voorspoedig. Ruim op tijd voor het inchecken en geen probleem met het grote overgewicht van mijn bagage.

Ik kom tussen twee Nederlandse vrouwen te zitten. Dat leidt er toe dat ik niet aan lezen of slapen toekom want we kletsen wat af. De ene studeert Russisch en gaat tolken bij een congres in Kiev. Ze heeft al veel van het land gezien en de nodige avonturen beleefd, waarbij het verblijf in een Litouwse gevangenis het spannendst was. Zeker als je weet dat de enige reden het foute stempel op een verkeerd visum was.

M'n andere gesprekspartner was juriste. Ze verkoopt nu verse Hollandse bloemen in alle voormalige Sovjet-republieken. Haar ervaringen met de Russische bankwereld zijn het aanhoren waard en werpen toch weer een ander licht op de situatie aldaar.

Beiden hebben al heel wat reizen achter het voormalige ijzeren gordijn gemaakt maar zijn verrast als ze horen waar mijn reis heen gaat. Ik heb de indruk dat ze niet helemaal overtuigd zijn van de geruststellende berichten die onze delegatieleider stuurde over de politieke situatie.

In Budapest moeten we alledrie overstappen en ik stap in het vliegtuig naar Tirana. Tot mijn verbazing ben ik niet de enige Nederlander. Een echtpaar gaat hun dochter bezoeken die daar al een jaar woont en ik zit naast een Nederlands sprekende Albanees die profvoetballer is geweest en hier is blijven wonen.

Precies op tijd landen we op een soort weiland met betonstroken. De kleine Fokker taxiet tussen de rustig grazende schapen door naar onze uitstapplaats. Vandaar wandelen we over een betonweggetje langs redelijk onderhouden bloembakken naar de primitieve ontvangsthal. De douane benadert alle buitenlanders vriendelijk, zelfs behulpzaam. De kaartjes die we als visum moeten invullen krijgen we persoonlijk aangereikt. Na het tonen van mijn paspoort wordt ik met een "Welcome in Albania" doorgelaten.

De mevrouw die mijn inreisdollars incasseert vult het benodigde formuliertje routineus in. Veel arbeidsvreugde straalt er niet van af.

Onze delegatieleider en Albanese projectcoördinator, Ad Voets en Dritan Pajenga, staan me op te wachten en zijn verbaasd dat ik er ben. Ad moest bij zijn heenreis een nacht in Budapest blijven door vertragingen. Gerda, een ander delegatielid, overkwam hetzelfde. Gerda verving op het laatste moment een andere specialist in volwasseneneducatie omdat zijn bestuur op het laatste moment het verschil tussen Albanië en Kosovo niet bleek te kennen en hem de reis verbood.

We gaan op weg naar Elbasan.

De eerste indrukken komen redelijk overeen met de voorstelling die ik maakte maar zijn toch overweldigend. Onze taxi is een oude Duitse Mercedes met meer dan 300.000 kilometer op de teller, maar het rijdt goed.

Over een kuilige asfaltweg gaan we richting Tirana en na tien minuten stoppen we en drinken koffie in een in Duitse stijl opgetrokken restaurantje. Koffie drinken is de belangrijkste sociale bezigheid in dit land en dat spreekt me wel aan.

Ik merk dat alle doorgaande wegen in en buiten de stad bezaaid zijn met restaurantjes en barretjes die er soms best wel gezellig uitzien.

Over autorijden heeft ieder land zijn eigen opvatting. De belangrijkste verkeersregel in Albanië leerde ik gauw: eerst claxonneren en dan inhalen. Ik dacht al in Zuid Europa ervaringen te hebben met lawaaierig verkeer maar dit is heel wat anders. En dan gaat het nog niet alleen om het inhalen van auto's, maar ook van honderden door paarden voortgetrokken wagens of muilezels.

Je merkt dat de meeste asfaltwegen nooit voor regelmatig autoverkeer gemaakt zijn want het aantal bulten en kuilen is onvoorstelbaar. Dat er sinds negen jaar duizenden auto's in Albanië rijden na de paar limousines van de partijbonzen destijds eist duidelijk zijn tol. De markt van Europese tweedehandsauto's (driekwart is Mercedes) moet hier bloeiend zijn!

Er zijn volop benzinepompen die hun olie en smeermiddelen langs de weg uitstallen.

Ik zie overal langs de weg betonnen schuttersputjes. Er waren er 700.000 in het hele land. Daar zouden de jongeren

in de tijd van Hoxha het land verdedigen tegen de invallende vijand.

Na een half uurtje hobbelen, waarbij onze chauffeur extra tijdswinst boekte door stukken nog niet opengestelde autobaan mee te pikken reden we Tirana binnen. Een echte grote stad met bouwvallen, zeg maar ruines, rommel, bouwwerken in aanbouw en veel, heel veel straathandel. De grote heldenallee uit de tijd van "the other system" (zoals het hier heet) gaf een indrukwekkend beeld van megalomanie in verval. Even later moesten we een ommetje maken door een park waar normaal geen auto's reden, waar er ook geen plaats voor was, maar waar we toch doorheen moesten omdat de Amerikaanse ambassade in een straal van 300 meter afgezet was vanwege de angst voor internationaal terrorisme. Ooit waren daar een paar Albanezen bij betrokken.

Ad had nog een klusje te doen. Dritan, die zo ongeveer iedereen in Albanië lijkt te kennen, pikte bij een benzinepomp een jongen op die alle weggetjes in Tirana kent. In een modderig achterafstraatje stopten we en daar kwam ineens als uit het niets de professor doctor aanlopen die Ad moest hebben. Hij had formulieren voor Ad om Nederlandse hulp aan te vragen voor adviezen aan een ondernemer in groen. Hij was directeur van het geprivatiseerde groenbedrijf in Elbasan waaraan hij op een creatieve en ondernemende manier leiding tracht te geven. Hij is een van de Albanezen die ideeën heeft over ondernemen maar in zijn eigen land op weinig steun kan rekenen.. Je bent Tirana nauwelijks uit en je rijdt het ruige bergland in

Daar slingert zich een weg van zo'n 50 kilometer doorheen die de verbinding tussen Tirana en Elbasan vormt. Mijn fietsershart begint ineens te kloppen. 25 kilometer stijgen naar een hoogte van een kleine 1000 meter en daarna weer dezelfde afstand omlaag. Voorwaar een schitterende fietstraject voor exotische fietsreizen. Alleen het wegdek is zeker in de afdaling geen pretje. Beter gezegd: het is soms levensgevaarlijk. Toch weet Ad te vertellen dat de weg er beter bij ligt dan ooit.

Op de weg paardenkarretjes, muilezels, wandelaars, boeren die hun vee uitlaten en politie, veel politie. Het blauwe uniform blijkt vele boventallige overheidsdienaren uit de oude tijd goed te passen.

Om half zeven komen we Elbasan binnen waar Ad meteen een afspraak had met een van de bestuursleden van de Stichting die in Elbasan de ontwikkelingsprojecten gaat beheren.

We logeren niet in hotel Skampa maar in een flat die daarvoor speciaal in gereedheid is gebracht.

Ik heb mijn koffer nog niet eens uitgepakt of we vertrekken om te gaan eten en het programma voor morgen door te spreken. Met Dritan loop ik even naar zijn flat om een telefoontje naar het thuisfront te plegen. Hij is in het bevoorrechte bezit van een telefoonaansluiting waarmee je automatisch naar het buitenland kunt bellen.

Om elf uur lopen we tenslotte met drie Nederlanders door de vrijwel verlaten stad naar huis.

Na thuiskomst nog even wassen met koud water (warm water is er alleen tot 8 uur 's morgens), tanden poetsen met mineraalwater (drinkwater is niet vertrouwd) en moe van de vele indrukken naar bed.

Donderdag 15 oktober

Elsa heeft het ontbijt al om kwart voor zeven klaarstaan. Zij is onze voortreffelijke gastvrouw die alleen Albanees met een paar woordjes Italiaans spreekt. Het eten is eenvoudig maar ruim voldoende, smakelijk en keurig verzorgd. Voor achten gaan we allemaal de deur uit. Ook Elsa. Zij gaat naar haar werk als onderwijzeres. Als ze om 1 uur klaar is met werken gaat ze onze flat verzorgen en daarna doet ze haar eigen huishouden te doen. Albanese vrouwen weten wat werken is!

Mijn eerste afspraak is om acht uur. Kort tevoren ontmoet ik mijn tolk. Edlira Sinani is een jonge Albanese vrouw en de verloofde van Dritan. Haar Engels is van verrassend goede kwaliteit. Daarbij heeft ze het vermogen de soms breedsprakige betogen van mijn gesprekspartners kort en bondig samen te kunnen vatten.

Iets over achten arriveren we bij het Cultureel Centrum waar we opgewacht zouden worden door de directeur. Het wordt even zoeken want zelfs in de naaste omgeving van het gebouw in de oude binnenstad blijken weinig mensen het centrum te kennen.

Als we er zijn vangt de mevrouw die de entree van uur tot uur schoonhoudt ons op. De directeur is niet aanwezig. Dat is nog eens een Albanees begin! Maar na een korte zoekactie is hij gevonden. De begroeting is allerhartelijkst en hij is duidelijk ingenomen met onze komst.

Hij kent Ad van eerdere bezoeken en is blij dat de Nederlanders in tegenstelling tot veel andere hulpverleners hun belofte houden en terugkomen. De rest van de dag had de directeur het heel druk, zo liet hij al eerder weten. We beperken ons dus tot een oriënterende kennismaking. Voor morgen maken we een afspraak voor een uitgebreide ontmoeting. Mijn eerste indrukken werden overheerst door een gevoel van troosteloosheid. Morgen verder.

Daarna op weg naar de ONUFRISchool waar directeur Astrit Lopari ons al bij de deur staat op te wachten. De begroeting kenmerkt zich weer door een ongekende hartelijkheid. Wat Astrit betreft kunnen we gelijk aan het werk.

Van 9 tot 3 zijn we in gesprek, eenmaal onderbroken voor het drinken van in Albanië geproduceerde Coca Cola uit plastic bekertjes.

De ONUFRISchool is een gewone basisschool voor leerplichtige kinderen van 6 tot 14 jaar. Daarnaast is er een "Medium-school" voor kinderen van 14 tot 18 jaar waar muziekonderwijs en onderwijs in de beeldende kunsten worden verzorgd. Speciaal op deze afdeling richt mijn taak zich. Deze "Culture-school" heeft bijna 400 leerlingen en circa 60 docenten. Ze is één van de vijf soortgelijke scholen die Albanië rijk is. Deze vormen weer het voorportaal voor de hoogste kunstvakopleidingen in Tirana.

De school bestaat sinds 1909. Vervolgens somt Astrit een heleboel jaartallen op in een waternal van woorden, die Edlira voor mij compact en efficiënt vertaalt. Waar het om gaat is dat de Medium-school in 1970 van start ging voor muziek, in 1975 uitgebreid met beeldende kunst. De school heeft het evenals alle andere bijzonder moeilijk na "the other system". Het land moest in alles opnieuw beginnen, het was straatarm en het had nauwelijks know-how. Astrit is sinds enkele jaren directeur. Het doet hem zichtbaar goed met een geïnteresseerde vakbroeder te praten. Hij wil in de tijd die we hebben alles aan mij kwijt en van enige terughoudendheid is geen sprake. Natuurlijk somt hij eerst de historische verdiensten van zijn school op, maar hij neemt geen blad voor de mond bij het opsommen van zijn problemen. Gelukkig is hij niet van de categorie van "geef mij maar geld en goederen en dan redden we ons zelf wel". Kortom deze man boezemt vertrouwen in.

Het gebouw is in slechte staat, maar naar ik later hoor wel beter dan een jaar of wat geleden. Met een verstandig restauratieplan is er absoluut wat van te maken. De inventaris bij de beeldende afdeling is minimaal. Met eenvoudige en niet zo kostbare aanpassingen is hier wel wat te bereiken. Zo is verbetering van de verlichting absoluut en onmiddellijk noodzakelijk.

De muzikale situatie is bedroevend. De meeste instrumenten verkeren in een erbarmelijke staat Ik hoor een jongen Chopins etude in c mineur spelen op een instrument dat zelfs in de meest louche western-bar gewerd zou worden. Tijdens mijn rondleiding door de lokalen tekenen hoopvolle signalen zich af. Er wordt door leerlingen en docenten ijverig en gemotiveerd gewerkt en het gemiddelde niveau is verrassend hoog. In een lokaaltje waar vroolles gegeven wordt komt een meisje van 13 jaar binnen. Ze zit nog niet eens op de "Medium-school". Haar instrument is van een kwaliteit die wij op ons instituut in Woerden net voldoende vinden voor een beginnende leerling in de Oriëntatieklas. Bij de eerste tonen hoor ik het al: een ongelofelijke techniek, een intense muzikaliteit, kortom: wat een talent! Op dit moment bekruipt mij het gevoel dat hier meteen wat moet gebeuren en dat wij deze school en deze kinderen echt moeten helpen. Dit is zo'n ervaring die zich hecht op je netvlies en die je nooit meer kwijtraakt.

Het beeld wordt duidelijker: veel talent, veel goede wil maar het ontbreekt aan bijna alles. En daarbij, een maandsalaris van 80 dollar in de maand maakt het werk van een leraar ook niet echt gemakkelijk. Ik zie en hoor hoe in moderne westerse trainingspakken geklede leerlingen toegewijd en gemotiveerd bezig zijn met hun studie en hoe ze daar een beetje gelukkig mee zijn in een samenleving waar op dit moment veel aan de hand is wat niet gelukkig maakt

Een opgeschoten knul van 17 komt nonchalant binnen, gekleed in een Juventus-trainingspak en Nikes, pakt zijn viool pakt en speelt even een paar capriccio's van Paganini weg. Natuurlijk speelt hij uit zijn hoofd want de school beschikt maar over 1 partituur, die naar ik vermoed ook nog eens prive-eigendom van de leraar is. Als de school nu eens over 1 CD-speler beschikte en enkele CD's met hedendaagse interpretaties zou het spel van deze jongen met sprongen vooruit kunnen gaan. Alle technische voorwaarden zijn aanwezig maar hedendaagse interpretaties zijn er kennelijk onbekend.

Om 3 uur heeft Edlira 7 uur onafgebroken getolkt en heeft ze het wel gehad. Ik voel met haar mee dus we stoppen en maken een nieuwe afspraak voor morgenochtend 8 uur.

Thuisgekomen ga ik even op mijn bed liggen. 's Morgens had ik het al opgemaakt, maar Elsa vond het kennelijk niet goed, dus heeft het opnieuw gedaan. Ik slaap binnen een minuut en word een uurtje later monter wakker.

Op mijn balkon laat ik het straatleven van Elbasan aan me voorbijgaan. Lawaai van toeterende auto's, een voorbijrijdende trein met een loeiharde sirene die tijdens de doortocht van de stad constant aanstaat, paardenwagens en ezels met allerlei handelswaar, voortdurend water op de straat vanwege een riolering of waterleiding die al jaren schijnt te lekken, kiosken met alle mogelijke handelswaar en markthandel in zelf geproduceerde groente en fruit zover je kunt zien. De hele hoofdstraat is eigenlijk een permanente markt. Ik constateer dat het populaire kinderliedje over de markt van Elbasan in alle gevallen klopt!

Aan het eind van de middag hebben we werkoverleg met z'n drieën. Ad had fantastische belevenissen met z'n bloemenboer en kwam als kenner van Elbasan in wijken waar hij zelfs het bestaan nog niet van wist, Gerda zag dat volwasseneneducatie voorlopig nog een stap te ver was en ik kwam met een redelijk optimistisch verhaal van de ONUFRISchool.

Daarna gingen we voor een uurtje aan het werk. Er moesten immers rapporten geschreven worden.

's Avonds eten we in het restaurant van oude kennissen van Gerda. Het zag er aan de buitenkant aardiger uit dan het binnen bleek te zijn en het eten was onder de maat. Als ervaren Albaniëganger constateerde Gerda dat het echte geld hier nog altijd achter de schermen werd verdiend.

Na afloop liepen we door een geheel verlaten stad naar huis. Wij waren zonder twijfel de enige buitenlanders.

Vrijdag 16 oktober.

Het weer is nog zonniger dan gisteren. De dag begint goed. Voor achten zijn we allemaal onder de douche geweest, want daarna is het warm water op. Ik heb even problemen want je moet allerlei kranen bedienen om het water aan het stromen te krijgen en ze ook weer niet te lang open laten staan want dan lopen er weer allerlei reservoirs over. Maar de technische kennis van Ad helpt me verder zodat ik toch met gewassen haren op stap kan.

Om acht uur staat Edlira al bij de ONUFRIschool te wachten waar ik nog heel wat vragen te stellen heb. Ik wil ook een repetitie van het strijkorkest bijwonen. Astrit belooft me dat hij dat voor maandagochtend wat zal regelen.

Vandaag zou het niet lukken want de dirigent was niet beschikbaar.

Ik laat een huiswerkopdracht voor Astrit achter, want we hadden een compleet overzicht van de aanwezige muziekinstrumenten nodig met een beschrijving van de staat waarin deze verkeerden. Hij is zichtbaar opgelucht als ik zeg dat hij tot maandagochtend kan werken aan deze waarschijnlijk eerste volledige inventarisatie van zijn instrumentenbezit. Hij belooft dat hij het mooi op de destijds met Nederlandse hulp verkregen computer zou uitwerken.

Vervolgens gaan we op weg naar het Cultureel Centrum. We lopen langs het charmante parkje achter het Skampa-hotel in de richting van de oude stadspoort en stoppen even voor een kopje koffie in een van de vele barretjes.

In het Cultureel Centrum beginnen we meteen aan het interview met de directeur, Telha Myftarai. De begroeting was zo mogelijk nog hartelijker dan gisteren. Hij had een volgeschreven velletje papier voor zich dus hij had zich goed voorbereid.

Het idee van het Centrum spreekt me aan. In buitenschoolse tijden geven ze cursussen aan kinderen van 6 tot 14 jaar. Zo zijn er taalcursussen, met name Engels. Er wordt geknutseld, er zijn muziek- en balletlessen en er worden sporttraïningen verzorgd. Ik hoor meteen dat voetbal in Albanië ongelooflijk populair is. Het Centrum organiseert ook sportieve en culturele evenementen zoals sportweekends, liedjeswedstrijden enz.

Aan de uitvoering lijkt werkelijk alles te schorten. Het gebrek aan materiaal is onvoorstelbaar. Ik bezoek een accordeonklas. Van de 12 leerlingen zijn er 7 aanwezig. Ze hebben les op 4 instrumenten waarvan er eigenlijk maar 1 bespeelbaar is. Het balletklasje bestaat uit 10 leerlingen. De jonge docent geeft zijn les met een nog net spelende cassetterecorder in een ruimte van nog geen 30 vierkante meter op een betonnen vloer! Op de overloop zit de tekenklas die zich schijnbaar niet laat storen door iedereen die voorbijloopt. De taalcursussen aan 25 leerlingen vinden plaats in een hokje waarin je er volgens mij hoogstens 10 kwijt kunt. Na enig aandringen krijg ik ook de ruimten voor de technische cursussen te zien. Een verblijf in de kelders waar deze moeten plaatsvinden zou ik eigenlijk mijn grootste vijand niet toewensen. Maar ja, dit is Albanië.

De conclusie die ik straks in mijn rapport ga trekken lijkt onvermijdelijk. Voordat we verder over Nederlandse hulp kunnen praten moet het Centrum eerst andere huisvesting krijgen. Er zijn genoeg gebouwen in de stad. De directeur heeft ook plannen maar krijgt nog geen respons. Hier ligt eerst een taak voor anderen zoals het gemeentebestuur. Als ik deze mening voorzichtig ventileer lijkt Telha het eigenlijk wel met mij eens en maakt een enigszins wanhopige indruk.

We willen gaan kijken naar het gebouw dat hij op het oog heeft maar dat is gesloten en er is zelfs niemand in de buurt die een sleutel weet te bemachtigen.

Het bezoek duurt inmiddels een half uur langer dan gepland en we moeten nog terug naar de ONUFRIschool. De uitnodiging voor de lunch bij Tehla thuis mogen we eigenlijk niet afslaan maar vanwege het drukke programma moet het toch. Dan maar koffie drinken op weer en ander sfeervol terrasje. De Albanese hartelijkheid blijft onweerstaanbaar. Achter de kopjes expresso worden de gesprekken persoonlijker. Meteen blijkt wat ik nagelaten heb bij mijn vertrek uit Nederland. Ik heb geen foto's van mijn kinderen meegenomen en die behoor je bij zo'n ontmoeting toch echt te laten zien. Een beginnersfout!

We lopen nu al een uur achter op ons programma als we bij de ONUFRIschool aankomen. De dame die hier de hele dag door het portaal staat te veggen en te dweilen ontvangt ons en brengt ons meteen naar de bovenste verdieping. Wie schetst mijn verbazing als ik zie dat daar het schoolorkest inmiddels is opgetrommeld, inclusief de dirigent. We worden verwelkomd met klanken van Bizet. De zaal is armoedig maar volgens Ad al in veel betere toestand dan een paar jaar geleden.

We gaan zitten en krijgen een programma van ruim een half uur voorgeschoteld. Door de gebroken en ontbrekende ramen horen we aan alle kanten kinderen schreeuwen, honden blaffen, auto's claxonneren en marktkooplui hun waar aanprijzen. De musicerende kinderen schijnen daar nauwelijks last van te hebben en spelen in volle concentratie. Weer raak ik onder de indruk van de technische en muzikale mogelijkheden van de leerlingen. Maar tegelijkertijd merk ik maar al te goed wat ze allemaal nog missen. Wat te denken van het spelen uit geschreven partituren omdat er nauwelijks gedrukte muziek beschikbaar is. En dan te weten dat er in Nederland strekkende meters muziek ongebruikt op vele planken liggen!

Na een half uur ga ik foto's maken en dat wordt een belevenis op zich. In alle lokalen zijn ineens leerlingen aan het studeren en ik moet er niet aan denken in enig lokaal geen foto te maken. Het trompetlokaal loop ik voorbij, want de deur is dicht. De docent is nog bezig om zijn leerling op de milimeter nauwkeurig in de juiste positie te zetten voor als straks de foto wordt gemaakt. De accordeon- en klarinetleerling staan in het gelid voor de foto en beginnen gelijk een stukje geïmproviseerde folkloristische muziek te spelen. Het meisje met de fluit poseert alsof ze klaar is voor een carrière als muzikaal fotomodel. Ik stop als mijn tweede rolletje vol is. Een derde volschieten zou trouwens geen probleem geweest zijn. Zoveel leerlingen waren er een paar uur na afloop van de lessen nog aanwezig.

Tegen drieën zijn we thuis om het middagmaal te nuttigen dat we onderweg even hadden gekocht in een van de vele kioskes. Dat is een van de vele tegenstrijdigheden van dit land. Op het gebied van levensmiddelen en kleding kun je er werkelijk alles kopen en er is keus genoeg.

Eindelijk heb ik een weer uurtje tijd om aan dit dagboek en mijn rapport te werken. Om vijf uur wachtte de volgende afspraak.

In hotel Skampa vindt een vergadering met de board van de Stichting ECE plaats. Ad heeft de oprichting van de Foundation "Educational Centre Elbasan" geïnitieerd. Deze Stichting stimuleert en ondersteunt onderwijsprojecten in Elbasan. Ze richt zich op alle soorten van "formal en informal education, with the exception of university education". De Stichting gaat de te verkrijgen financiële middelen beheren en is formeel verantwoordelijk voor de besteding van de uit Nederland te ontvangen hulp. Vijf over half zes is iedereen er en kunnen we naar hier geldende maatstaven bijna op tijd beginnen. Daar zitten voorzitter Anastas Papparisto, gepensioneerd rector van het gymnasium, secretaresse Fiquerete Trandafili, directrice van een basisschool, penningmeester Vilma Tafani, hoofd van de afdeling internationale betrekkingen van de universiteit van Elbasan, Gezim Jazxhi, lokaal architect en Adem Paralloi, voormalig lokaal onderwijsdirecteur en echtgenoot van Elsa.

Ik maak kennis met een andere tolk, Gazi Maksuti, een Engels sprekende Albanees "in American style". Hij is manager van een organisatie met de naam "Business in Albania" waar hij contacten legt tussen buitenlandse bedrijven en Albanezen.

Vergaderen met het doel beslissingen te nemen is voor allen een nieuw fenomeen. Maar Ad is een geweldige coach en weet alles in goede banen te leiden. Van enige gestructureerdheid bij de behandeling van drie agendapunten is niet echt veel sprake. Om acht uur is de Stichting klaar voor het afsluiten van haar eerste contract, voor de inrichting van een informatiecentrum. Ze heeft zich ook bereid verklaard verantwoordelijkheid te willen dragen voor een project ten behoeve van de ONUFRI school.

Ik hoor dat deze vergadering al veel gestructureerder verliep dan eerdere. Bijzonder was het ook dat de secretaresse voortdurend zat te schrijven. Het maken van verslagen was een onbekend fenomeen.

Na afloop van het officiële deel toverde Fiquerete ineens uit allerlei tassen en mappen brillenbriefjes te voorschijn.

Ad neemt deze mee naar Nederland om leraren en leerlingen van de projectscholen van nieuwe brillen te voorzien.

Voor de toekomstige gebruiker zijn de brillen betaalbaar en de stichting verdient 5 dollar per briefje.

Op voorspraak van Ad gaan we eten bij restaurant Kondor. Beter dan Gerda weet hij waar hij het over heeft want het eten is goed. Tijdens de maaltijd rijst het plan om te gaan kijken bij de muziekschool in Fier, die kortgeleden met Nederlandse hulp opgeknapt zou zijn. Vaag hadden we wel iets hierover gehoord, maar we willen meer weten.

Dritan, wiens netwerk zich werkelijk over heel Albanië lijkt uit te strekken, heeft ook daar contacten en gaat wat regelen.

Eigenlijk weten we dan al dat het hem gaat lukken. Het komend weekend zullen we ruim 100 kilometer naar het zuiden reizen en over deze wegen is dat een heel eind.

Terloops vertelt Dritan over een "probleempje" in zijn nieuwe baan. Om met Italiaans geld een project gefinancierd te krijgen moesten 10 collega's en andere betrokkenen voor hem een rapport maken. Vlak voor de deadline had hij er twee. De anderen voelden zich niet geroepen haast te maken, zeker niet nu de burgemeester voor een paar dagen de stad uit was. En ach, als het project niet doorgaat dan zien we wel weer verder.

Om 11 uur zijn we thuis en het bed lonkt. Ik begrijp nu waarom Elsa elke ochtend het bad vol laat lopen. De hele dag werkte de waterleiding niet dus ik ben blij dat ik nog wat water uit het bijna lege bad kan scheppen.

Alleen als de waterleiding wel de hele dag heeft gefunctioneerd moet je 's morgens het volle bad leeg laten lopen om

met warm water te douchen. Wat een land! Er is volop energie en water, de distributie lijkt nergens op en de verspilling kent geen grenzen.

Zaterdag 17 oktober

De eerste en enige dag dat we kunnen uitslapen. Om vijf voor acht stuurt Elsa me de badkamer uit want het bad moet weer vollopen voor de reservevoorraad van vandaag.

We nemen onze tijd voor het ontbijt en ik kijk met Ad terug op mijn eerste dagen in Albanië. Gerda zien we niet verschijnen, zij slaapt uit.

Als ik vertel over mijn bevindingen op de school vangt Elsa het een en ander op. Ze heeft de naam Chopin horen vallen. Ze maakt ons duidelijk dat ze erg van zijn walsen houdt en dat ze al heel lang een cassette met deze muziek wil hebben. Wat kunnen wij hun grootste wensen dan toch akelig makkelijk vervullen! Ik beloof haar ervoor te zorgen dat zij een bandje uit Nederland krijgt. Als ik haar even later op de gang tegen kom heeft zij kennelijk haar Engelse leerboekje geraadpleegd en vraagt me: "You really promised a cassette with Chopin-waltzes?". Ik let goed op niet te knikken en yes te zeggen want dat begrijpt ze als "jo" (nee) en antwoord dus maar met "po" en schud mijn hoofd van links naar rechts. Met dit Albanese ja wordt ze helemaal gelukkig.

Even voor tien komt Edlira om een kopje Nederlandse koffie drinken. Deze zomer was ze voor het eerst in ons land. Daar leerde ze niet alleen onze koffie kennen, maar heeft ze onder andere ook leren fietsen.

Daarna gaan we de stad in op weg naar de enige souvenirwinkel waar ze originele spullen verkopen.

Het weer is nog zonniger dan gisteren. Er is nog meer bedrijvigheid op straat dan andere dagen. De markt heeft nu echt geen begin en eind. Iedere Albanees lijkt wel een eenmansbedrijf te hebben en de spullen op deze markt te verkopen. De felle zon kleurt alles bijna mooier en levendiger in dan het is. Je zou bijna de bouwvallen en het zwerfvuil vergeten. We lopen langs een schattig parkje met mooie winkeltjes en een soort allee met hoge bomen. Als we een zijstraat ingaan komen de onvoorstelbare armoede en rotzooi je weer tegemoet. Hier en daar worden een paar krotten opgeknapt. Ergens anders is een hele groep zwerfhonden een vuilnisbelt aan het afzoeken naar alles wat eetbaar is. Deze onbegrijpelijke stad begint me steeds meer te fascineren. Hier klopt werkelijk niets!

We passeren de lokale drukkerij/uitgeverij van Bujar Hudhri. Hij is net terug van de Frankfurter Buchmesse en Edlira vindt het een goed plan even kennis met hem te maken. Dat wordt bijna twee uur maar zo gaat dat hier nu eenmaal.

Hij vertelt over zijn ONUFRI publishing house en de missie die hij heeft te vervullen. Ondanks het feit dat veel bedrijven en intelligentia naar Tirana vertrekken wil hij zijn vestiging in deze stad open houden. Met passie beschrijft hij zich als dichter opwerkte tot businessman. Zo drukt hij op dit moment eindeloze velletjes bingoformulieren voor zijn handel. Met de winst gaat hij dan weer literaire werken uitgeven. Vol trots toont hij zijn nieuwe kleurenpers en ik krijg een paar recente proeven van etiketten voor fruitpotten in kleuren zoals ze in Albanië ongekend zijn.

Met 25 personeelsleden lijkt hij in elk geval in staat een goedlopend bedrijf te runnen. Quasi nonchalant vertelt hij dat ik op dezelfde stoel zit waar Ismail Kadare twee jaar geleden zat toen hij zijn bedrijf bezocht. Bujar bezit de exclusieve rechten op zijn werk en is daar zichtbaar trots op. Hij wil ook graag het enige boek dat over Onufri bestaat opnieuw drukken en uitgeven. Onufri was een beroemde middeleeuwse schilder uit Elbasan. De rechten zijn op dit moment in handen van een collega in Pristina en dat is vanwege de huidige politieke situatie moeilijk communiceren. Ik hoor over de politie, die van Tirana de veiligste stad in Albanië heeft gemaakt. Daar treden ze tenminste hard op tegen de wijd verspreide criminaliteit. In zo'n grote stad zijn de agenten min of meer anoniem en hoeven geen angst te hebben voor wraak op leden van hun familie. In de kleinere steden ligt dat wat moeilijker. Daar kent iedereen elkaar met alle gevolgen van dien. Niet voor niets zijn er speciale eenheden ingesteld die altijd gemaskerd optreden. Hij benadrukt nog wel dat Elbasan een van de rustigste en veiligste steden van het land is. Hiermee is aan een van de belangrijkste voorwaarden voor de verdere opbouw van de lokale samenleving voldaan.

Bij het afscheid moet ik weer uitleggen dat ik niet op een lunchuitnodiging kan ingaan. Ons programma is duidelijk niet aangepast aan het tempo waarin het dagelijks leven zich hier afspeelt.

We lopen verder. Voor de eerste en enige keer valt Edlira uit haar rol en wordt ze vertrouwelijk. Ze had gisteren met Astrit staan smoezen en doet een emotioneel beroep op me om echt mijn uiterste best te doen om hulp te vinden. De situatie is zo verschrikkelijk moeilijk, Astrit heeft zo veel idealen maar zijn school heeft werkelijk gebrek aan alles. Wat is het dan moeilijk om dat rottige, ijskoude antwoord te geven: we doen ons best maar we kunnen niets beloven. De jongen in de souvenirwinkel is modern gekleed zoals de meeste van zijn leeftijdsgenoten. Vandaag draagt hij een Versace-shirt. Ik wil twee poppen in traditionele klederdracht hebben.. Hij pakt alle zes de poppen die hij in voorraad heeft uit het rek en haalt ze uit de verpakking.. Dan kan ik beter kiezen.... Ik zie nauwelijks verschil maar maak zo serieus mogelijk mijn keus. Ik wijs er twee aan en die pakt hij opnieuw in. Edlira zegt dat ik 30.000 Lek moet betalen. Dat was niet mijn bedoeling dus ik begin zichtbaar twijfelen. Even later kom ik er achter dat ze 3.000 Lek

bedoelt, maar evenals vele landgenoten weer eens in de war is met de waarde van de nieuwe Lek die het tienvoudige is van de oude. Na vijf jaar vindt iedereen dit kennelijk nog altijd moeilijk.

Als we naar buiten komen en de straat oversteken zien we Dritan en Ad zitten in een van de vele cafeetjes die ook deze wijk rijk is. Waar we precies zijn zal ik nooit kunnen aanwijzen op een kaart want een plattegrond van Elbasan bestaat niet. We schuiven aan en Edlira laat weten dat wij ook wel patat willen eten, net als de anderen. De ober legt keurig twee vorken bij de portie die al midden op de tafel staat en vanaf nu eten we daar met z'n vieren van. Een half uurtje later krijgen we nog een bord erbij en het vierzijdig prikken gaat weer verder.

Dritan legt hij uit waarom er zo ontzettend veel ruiten kapot zijn in de stad. In de school waar ik was viel me dat al op, maar het is overal het geval. Tijdens de pyramide-onlusten is er veel vernield en het kapotgooien van ruiten was een van de favoriete bezigheden van de opstandelingen. Dat er geen geld is om het glas te vervangen, als er al glas te krijgen is, maakt dat de gevolgen van de gebeurtenissen van toen nog lang zichtbaar en voelbaar zullen zijn. Een onverwarmde schoolklas zonder ramen in een koude Albanese winter is geen pretje.

Om een uur of vier zijn we thuis. Ad en ik kunnen weer eens aan onze dagboeken en rapporten werken en Gerda gaat een oude kennis opzoeken.

Om half zeven hoeven we pas bij het Skampa hotel te zijn. Daar zullen we vertrekken naar het diner dat het bestuur ons zal aanbieden. Als we daarheen lopen is de dagelijkse pantoffelparade inmiddels in volle gang. Naar het lijkt nemen bijna alle mannen uit de stad eraan deel. De vrouwen zijn niet afwezig maar duidelijk ondervertegenwoordigd. Ad wikkelt wat zaken met de tolken af en dan stappen we in twee klaarstaande auto's. Op weg naar het diner rijden we door modderige krottenwijken over vrijwel onverharde wegen met gigantische kuilen de stad uit. Tot onze grote verrassing komen we vlak buiten de stad aan bij een allercharmantst restaurantje in een groene omgeving met een soort rozentuintje en een parkje met tafeltjes onder de bomen. Het koelt 's avonds zo snel af dat we helaas binnen zullen moeten eten. Dritan wist de kortste weg te wijzen want die had hij 's middags op zijn fiets verkend.

Er ontstaat snel een gemoedelijke sfeer. Wij moeten alle mogelijke vragen over Nederland beantwoorden, meer dan alleen die over molens, tulpen, klompen en water. Wij krijgen van alles te horen over het leven in de tijd van Hoxha en de volledige isolatie die het land kende nog tot ver na 1990! Ongelofelijk dat dit allemaal nog maar zo kort geleden is. Anastas vertelt dat hij dol was op sport en in de zestiger jaren alle uitslagen van de Olympische spelen wilde weten. Albanese kranten schreven niets over dit soort decadente genoegens en hij kon alleen maar informatie krijgen door een kostbaar abonnement op een Russische krant te nemen. Andere media zouden de censuur nooit passeren.

We gaan aan tafel en na een poosje begint Anastas ineens te orenen volgens de echte klassieke traditie. Zijn gymnasiale achtergrond verloochent hij niet. Dit betoog wordt een emotioneel verhaal, ook voor ons. Hij vertelt over de periode na "our last big problem". Bij de instorting van de pyramidespelen was het land volledig gedesoriënteerd. Buitenlandse investeerders en hulpverleners trokken zich een voor een terug. De ergste onrust nam dan wel af maar het bleef overal onveilig. In februari van dit jaar kreeg hij opeens een boodschap dat hij naar hotel Skampa moest komen. Helemaal rustig in de stad was het nog niet maar er kwam buitenlands bezoek voor hem. Hij had begrepen dat het Ad zou moeten zijn, maar eigenlijk kon hij dat niet geloven. Maar hij was het wel en hij was de eerste hulpverlener die terugkwam na alle ellende! Anastas z'n toon werd lyrisch. Ad was terug en ging mooie dingen doen voor het onderwijs in de stad. In elke familie uit de stad was wel iemand die in het onderwijs werkte. Dus iedere familie in Elbasan kende Ad en hij was gewoon een lokale beroemdheid. Ad voelde zich gevleid door zoveel eer en was gedwongen terug te komen op zijn plan om niet te spreken.

Na de welgemeende plichtplegingen gaan we weer door op het thema hoe is dat bij jullie en bij ons gaat het zo. We leren alles over het lokale lentefeest van Elbasan op 14 maart en het maken van boulagoumi, de lekkernij die daar bij hoort. De feestelijkheden zijn zo groot dat zelfs de mannen meekoken! Het werd duidelijk dat we geacht werden één van de komende feesten mee te maken.

De gezelligheid blijft tot het eind. Dritan heeft even tijd om bij te komen want Vilma vertaalde. Om 10 uur staat de taxi klaar om ons terug naar de stad te brengen. Alleen 1 auto voor 9 personen is wel wat weinig. Probleem dus. Maar nee hoor, met gierende wielen komt juist weer een andere Mercedes het terrein opscheuren. Dritan heeft weer wat geregeld. Er stapt een man uit met een opmerkelijk sterk ontwikkelde musculatuur. Hij blijkt de eigenaar van het restaurant te zijn en zal ons wel even wegbrengen. Ad denkt ineens weer aan 8 maanden geleden toen hij elke avond door een restauranthouder naar zijn hotel werd gereden omdat het in de stad nog niet helemaal veilig was.

Nu leek het ons dat alleen de ontstellend diepe kuilen in de weg nog voor onveilige situaties konden zorgen. Maar zelfs dat viel mee. Iedere Albanese chauffeur is een virtuoos in het ontwijken daarvan. Als je dat niet bent is het chassis van je auto maar een kort leven beschoren.

Na een virtueuze hindernisrace worden we voor de deur van onze flat afgeleverd. Gerda en Ad gaan nog aan de borrel, maar ik val meteen in slaap.

Zondag 18 oktober.

Opstaan om kwart over zes want Dritan heeft het vertrek gepland om half acht. Ad zei dat het op zondag wel iets later zou kunnen worden dus we haasten ons niet. En ja hoor, Dritan komt binnen en zegt dat er voor één van de auto's nog wat geregeld moet worden. Ook moet er nog een chauffeur komen dus het vertrek wordt uitgesteld.

Op ons balkon staan we te wachten en ik kijk mijn ogen uit naar de bedrijvigheid van de zondagsmarkt. Het leek niet mogelijk maar deze is nog drukker dan die van gisteren.

Eindelijk, om 9 uur is er dan een auto en we vertrekken. De andere komt later zegt Dritan. Om voor ons onbegrijpelijke redenen stappen de chauffeur en hij een aantal keren uit maar eindelijk gaan we toch op weg naar het zuiden. Tijdens de trip wachten we een paar keer op de anderen maar die komen maar niet. Na ruim een uur rijden zijn we zo'n 15 kilometer voor Fier en dan leggen we toch maar aan bij een restaurant. Ik heb inmiddels voor het eerst het echte platteland van Albanië gezien: wegen, variërend van redelijk tot abominabel - leegstaande fabrieken en verlaten collectieve boerderijen - schitterende berglandschappen - eindeloze rijen olijfbomen - bouwvallen en krotten - huizen in aanbouw maar zeker zoveel onafgebouwde huizen - bijna evenveel schotelantennes als bewoonde huizen - overall vuilnis, bouwafval en verroeste autowrakken waar al het bruikbaar is afgesloopt - tientallen trouwauto's (zondag is trouwdag) - ezels, paarden, fietsen en rokende oude auto's op alle doorlopende wegen - in elk dorp eindeloze rijen straatverkopers en kleine kiosken.

Zelfs terwijl we koffie zitten te drinken zien we de andere auto nog steeds niet verschijnen. Dritan en de chauffeur lijken een beetje onrustig te worden. We stappen toch maar weer in en juist op dat moment komen ze ons van de andere kant tegemoet. Ze waren al in Fier en omdat wij maar niet kwamen zijn ze maar weer terug komen rijden.

Met twee auto's achter elkaar gaan we op weg en na een paar kilometer worden we aangehouden bij een van de vele politieposten. Onze piepjonge chauffeur moet zijn papieren en die van de auto laten zien. Wegens illegaal autorijden en het rijden in gestolen auto's wordt er al een tijd uitermate streng gecontroleerd. Na een zorgvuldige bestudering van alle papieren mogen we door en vertelt Dritan dat ze de autopapieren vanmorgen niet bij zich hadden en dat het maar goed was dat de andere chauffeur die meegenomen had...!

Als we Fier binnenrijden valt de vernieuwde muziek- en tekenschool onmiddellijk op. Het is het enige gebouw dat er zo voortreffelijk uitziet. Dritan vraagt wat rond en rijdt weg, naar wij aannemen om de plaatsvervangend directeur op te zoeken. Volgens goede Albanese gewoonte is de directeur namelijk omstreeks de oplevering van het volledig gerenoveerde gebouw overgeplaatst naar elders. Het huis van de man die we moeten hebben is snel gevonden maar de vogel is gevlogen en echt nergens te vinden.

Het fraaie uiterlijk maakte dat we nog nieuwsgieriger werden dan we al waren maar we besloten toch maar om eerst door te rijden naar de kust. Op de terugweg zouden we het opnieuw proberen.

De weg naar Vlora is van behoorlijke kwaliteit. Destijds was er zelfs een vierbaansweg gepland. Maar toen Hoxha bedacht dat vliegtuigen van de vijand wel eens op zo'n brede weg zouden kunnen landen verordonneerde hij toch maar dat het twee banen moesten worden.

De kaalslag op vele berghellingen doet pijn aan je ogen. Als je dan hoort dat er in de eerste jaren na "the other system" enkele ijskoude winters waren en hout de enige mogelijkheid tot verwarmen bood begrijp je het eigenlijk wel. Maar zonde is het wel als een land zijn prachtige natuur door een falend systeem zo moet verkwanselen.

Op de top van een heuvel komen we bij een volgende politiepost. Ze beginnen moeilijk te doen over de papieren van de chauffeur. Hij was wel erg jong voor een echt rijbewijs. Gerda verstond al snel dat er over 5.000 Lek gesproken werd dus de heren wensten een aanvulling op hun karige maandsalaris. Dat kon dan voorkomen dat ze een nader onderzoek naar de leeftijd van de jongen zouden moeten instellen. Even later hoorden we ze praten over Hollanda en paspoorten. Ik had dat natuurlijk weer eens niet bij me, dus hopen maar dat het goed gaat. Ineens trekt een van de collega's juist mijn portier open. Met zijn Kalishnikow dreigend over de schouder kijkt hij mij diep in de ogen. Dritan en de twee chauffeurs zijn inmiddels indringend in gesprek met de andere wetsdienaren. Na een minuut of tien stappen ze ineens weer in en kunnen we doorrijden. De doorreis was bij nader inzien toch gratis. Na dit ene angstige moment van de hele reis konden we nu genieten van een naar het zuiden toe steeds mooier wordend landschap.

In Vlora rijden we langs de kade met rubberbootjes die je voor 40.000 Lek overzetten naar Italië. Het lijkt er op dat de schippers niet veel klandizie meer hebben. De meeste bootjes hadden waarschijnlijk al maanden niet meer gevaren.

Langs de werkelijk prachtige kustweg legg

en we aan bij een gloednieuw restaurant. De Albanese uitbaters hadden het vak kennelijk in Italië geleerd. De service was perfect en de spaghetti was op Italiaanse en niet op Albanese manier klaargemaakt.

Als het toerisme ooit ontwikkeld gaat worden kunnen ze hier beginnen. Aan de ene kant de zee en aan de andere kant glooiende berghellingen.

Terug in Vlora rijden we omhoog naar een monument met fraai panorama. Nu zien we pas echt hoe mooi de Adriatische zee hier is. Het weggetje naar boven is trouwens wel een beetje gevaarlijk. Het is breed genoeg voor een auto, aan de ene kant een betonnen muur en aan de andere kant een geul van meer dan een meter diep voor de aanleg van riolering. Maar ja, onze chauffeurs zijn niet voor een kleintje vervaard.

Terug in Vlora zie ik voor het eerst de gemaskerde politie-eenheden in actie. Weer één van die idiote contrasten in dit land. Niet de crimineel maar de rechtshandhaver maakt zich onherkenbaar.

Als we Fier binnenrijden begint het inmiddels te schemeren. Meteen zien we dat er licht brandt in de school. Het grote hek is dicht maar Dritan laat zich al snel een klein poortje aanwijzen waardoor we via een groot en stoffig schoolplein bij de deur kunnen komen. Na een paar keer kloppen doet een schoonmaakster. Ze is weinig enthousiast met onze komst. Na enig heen en weergepraat mogen we toch even rondkijken. Eigenlijk moeten we daarvoor niet bij haar zijn maar er is op zondagmiddag niemand anders met de noodzakelijke bevoegdheden te bereiken. Het gebouw blijkt net twee weken geleden opnieuw geopend. Alles is nog nieuw en schoon. Met name de kleurig geschilderde voorgevel en de degelijke deuren en kozijnen vallen op. Al snel achterhalen we alle gegevens die we van de Nederlands organisaties willen weten. Want dat alles een Nederlands visitekaartje heeft is duidelijk. Kozijnen van hout uit Nederland, Nederlands hang- en sluitwerk en vooral stucwerk zoals het in Albanië nergens wordt gemaakt. Thuis zoeken we het wel verder uit.

Bij ons vertrek vragen we de schoonmaakster hoe de kinderen het vonden. Pas dan wordt ze toeschietelijk. Ik had tranen in mijn ogen zei ze. Mijn dochter zit hier op school en zij en ik hadden nog nooit zo iets moois gezien. We weten inmiddels wat we weten willen en zo is de dag toch nog geslaagd. Ad en ik wisten al dat de bouwkundige toestand van dit gebouw een paar jaar geleden veel en veel slechter was dan die waarin de ONUFRI school nu verkeert. We krijgen weer meer hoop dat er kansen op succes zijn voor ons project.

We rijden de lange, pikdonkere weg terug naar Elbasan. Van het land klopt niets maar waarom houdt dit alles je zo in zijn greep? Ik beseft dat de mensen die ik ontmoet degenen zijn van wie de toekomst voor een groot deel afhangt. Thuisgekomen moeten we afscheid nemen van Edlira. Morgen staat ze weer voor de klas. Zij hoopt erop dat we terugkomen en dat we zullen slagen in onze pogingen de school vooruit te helpen. Wij delen haar hoop en weten wat ons staat te doen. Mirupafshim!

Maandag 19 oktober

De laatste dag breekt aan.

Voordat het vliegtuig vertrekt hebben we nog heel wat korte afspraken en om kwart voor drie moeten we op het vliegveld zijn. We zullen we wel zien hou we het redden.

Na het ontbijt verzamelen we ons om acht uur in de huiskamer om afscheid te nemen van Elsa. Zij moet direct daarna weg om nog gauw een brillenbriefje bij de oogarts te halen. De wederzijdse dankbaarheid kent geen grenzen en cadeaus worden uitgewisseld. Gelukkig kunnen we haar nu echt duidelijk maken hoe we haar goede zorgen gewaardeerd hebben want Dritan is erbij om te vertalen. Wat slim trouwens van Gerda om zakjes tulpenbollen mee te nemen!

Om 9 uur zijn we bij de ONUFRI school. Ik maak ze toch wel erg blij met de schilder- en tekenbenodigdheden en de vioolsnaren. Nu kunnen de violen die al zo lang met kapotte snaren in de kast liggen ook weer gebruikt worden. Ik weet dat het goed besteed is en verzeker Astrit dat hij in de toekomst een beroep op mij mag doen voor de allerdringendste kleine noden. Het ijs is inmiddels helemaal gebroken en hij laat meteen maar weten dat gitaar- en cellosnaren ook een groot probleem zijn. Als ze al te krijgen zijn en als de school ze al zou kunnen betalen dan zijn ze in elk geval van inferieure kwaliteit.

Zoals het hoort gaan we na afloop koffie drinken op een terras. Astrit bestelt gelijk voor ieder een blikje cola erbij om zijn dankbaarheid nog beter te laten blijken. De zelfgemaakte presentjes van de leerlingen had ik inmiddels ook al ontvangen.

We hebben vandaag een strak tijdschema dus het is lastig als we constateren dat hij de inventarislijst voor mijn rapport op school heeft laten liggen. Dritan lost dit weer snel op. Astrit rijdt op zijn fiets naar de school op en neer en wij lopen vast naar huis om onze koffers te halen.

Snel kijken we het schema van Astrit even door. Ad is in elk geval tevreden want het is meteen te zien dat hij zijn nieuwe computer goed heeft leren gebruiken.

De taxi staat inmiddels voor, we laden de koffers in en gaan op weg naar de Luigj Gurakuqi-school waar Gerda om 10 uur een afspraak heeft. Net als we weg willen rijden wordt de weg geblokkeerd door de auto van Gezim, de architect. Hij komt de tekeningen en calculaties brengen die Ad nodig heeft voor een ander project.

Gerda's afspraak duurt nauwelijks langer dan gepland, voor het eerst liggen we op schema en dat moet ook wel. Als we net weggereden zijn richting Tirana stopt de taxi ineens. Anastas had ons opgemerkt vanaf het terras waar hij koffie zat te drinken. Hij was bij de bank geweest en wist inmiddels wanneer er twee handtekeningen gezet moesten worden en wanneer een enkele voldoende was.

Nog geen tien meter verder worden we weer aangehouden. Nu was het Adem. Hij had graag dat Gerda en Ad hun sleutels teruggaven dan was het voor hem makkelijker om zijn huis in te komen. Onbegrijpelijk hoe iedereen je hier overal weet te vinden in de voortdurende drukte, maar ook dit was snel geregeld en nu gingen we echt op weg. Bij een overmatige hoeveelheid zon ga ik nu helemaal genieten van de weg over de bergtoppen. Dritan vertelt dat hij en zijn vrienden zij vroeger ook met fietsen de bergen overgingen, namelijk als Elbasan voetbalde tegen Tirana. De fietsen waren ongeschikt om omhoog te fietsen, dus de eerste 25 kilometer liepen ze. Daarna konden ze uitrusten tijdens de afdaling van weer eens 25 kilometer.

Ad moest om 12 uur bij de Soros Foundation zijn om te bekijken of zij een van zijn projecten in Elbasan mede zouden willen financieren. Gerda en ik gaan de stad in voor een ontmoeting met Afrim Karagozi, de professor die als gids de in Tessa de Loo's nieuwe boek beschreven voettocht meemaakte. Hij is voorzitter en enig lid van het Albanese Byron Genootschap.

Vol trots toont hij mij z'n presentemplaar van het boek "Een varken in het paleis". Ondanks het feit dat hij geen Nederlands kent zag ik dat hij het boek goed bestudeerd had. Hij had nauwkeurig geïnventariseerd hoe vaak zijn naam voorkwam in het boek en een geschreven register van paginanummers gemaakt.

Gerda had het met mij al vaak over Zupë, een traditionele Albanese lekkernij, gehad en nu biedt de professor het ons aan. Het smaakte verrassend lekker op het terras van Bar Berlusconi. De uitbaters schenen geen betrekkingen met de man te onderhouden maar wilden hem gewoon eren!(?)

Voor de rondleiding door de stad is nog weinig tijd over. We beperken ons tot het kopen van cassettebandjes met traditionele volksmuziek en een snelle wandeling langs de voormalige heldenallee. Hier constateerde ik dat Tirana in zijn ontwikkelingen naar de nieuwe tijd al een aardige voorsprong heeft op andere steden.

Tien minuten te laat zijn we bij de taxi en Ad raakt zowaar even uit zijn humeur. Even later snappen we waarom. De Soros Foundation is bezig een informatiecentrum voor de universiteit in Elbasan te financieren en Ad doet dit voor de basisscholen. Kozma Hakani, de huidige directeur der directeurs, een politieke figuur in het gecompliceerde web van lokale verhoudingen, was bij beide projecten betrokken en zag geen reden partijen hierover te informeren. Zo wist hij de Soros-medewerker en Ad behoorlijk kwaad te krijgen. Het gaat nu niet meer zoals in de oude tijd van de partij dus Kozma moet zich snel realiseren dat zulke kunstjes beide projecten in gevaar brengen. Ad is inmiddels wel gewend aan dit soort verrassingen maar maakte vlak voor de thuisreis toch maar even het enige negatieve moment van deze reis mee.

Op weg naar het vliegveld raken we even in een file verzeild maar onze chauffeur past zijn rijgedrag (= zijn toch al hoge snelheid) zodanig aan bij de situatie dat we exact op tijd bij het vliegveld zijn.

Bij zomerse temperaturen sjuouwen we zelf de koffers naar het vliegtuig in de wetenschap dat we een paar uur later in een regenachtig Amsterdam zullen aankomen bij een graad of 10.

Mijn vrouw en dochters staan me al op te wachten. De jongste van 7 hoopte dat papa cadeautjes meegenomen had.

Haar moeder had verteld dat Albanië een arm land is dus dat dat helemaal niet zeker was. Maar toen ze de entreehal van Schiphol binnenkwamen vond ze dat het er helemaal niet arm uitzag waar ze papa op gingen halen....

De wereld is klein.